

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ
ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИANALYSIS OF THE MODERN DEVELOPMENT
OF THE CHEMICAL INDUSTRY OF UKRAINE

У статті розглянуто сучасний стан розвитку хімічної промисловості України. Проаналізовано зміну основних показників розвитку хімічної промисловості, а саме обсягу реалізованих хімічних речовин та хімічної продукції, індексу виробництва хімічної продукції, експорту та імпорту хімічної продукції, фінансових результатів підприємств хімічної промисловості до оподаткування. Виявлено проблеми розвитку підприємств хімічної промисловості, зокрема нехватку сировини, необхідність розвитку наукових розробок, екологічні проблеми, високу собівартість виробництва, а також запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: хімічна промисловість, обсяг реалізованої хімічної продукції, індекс виробництва хімічної продукції, експорт, імпорт.

В статье рассмотрено современное состояние развития химической промышленности Украины. Проанализировано изменение основных показателей развития химической промышленности, а именно объема реализованных химических веществ и химической продукции, индекса производства химической продукции, экспорта и импорта химической продукции, финансовых результатов предприятий химической промышленности

к налогообложению. Выявлены проблемы развития предприятий химической промышленности, в частности нехватка сырья, необходимость развития научных разработок, экологические проблемы, высокая себестоимость производства, а также предложены пути их решения.

Ключевые слова: химическая промышленность, объем реализованной химической продукции, индекс производства химической продукции, экспорт, импорт.

The article deals with the current state of development of the chemical industry of Ukraine. The main indicators of the development of the chemical industry are analyzed: the volume of chemical substances and chemical products sold, the index of chemical production, the change in the export and import of chemical products, and the financial results of the enterprises of the chemical industry before taxation. The main problems of the development of chemical industry enterprises, such as the lack of raw materials, the need to develop scientific developments, environmental problems, high production costs, and the ways of their solution are proposed.

Key words: chemical industry, volume of sold chemical products, index of chemical production, export, import.

УДК 338.45

Ляховська О.В.

к.е.н.,

молодший науковий співробітник

Інститут регіональних досліджень

імені М.І. Долішнього

Національної академії наук України

Постановка проблеми. Хімічна промисловість України є однією з найважливіших галузей промисловості. Вона формує матеріальне забезпечення практично для всіх галузей народного господарства, зокрема забезпечує промисловість матеріалами, сільське господарство добривами, населення різноманітними хімічними засобами.

Хімічна промисловість України забезпечена сировинною базою, яку складають родовища самородної сірки, калійних солей, поклади кам'яних солей тощо. Географічне розміщення підприємств основної хімії залежить від багатьох факторів відповідно до специфіки виробництва. Заводи, що виробляють фосфатні добрива, переважно працюють поблизу сільськогосподарського виробництва, оскільки технічно простіше перевезти сировину, ніж готову продукцію (готової продукції виробляють вдвічі більше, ніж сировини). Водночас для виготовлення фосфатних добрив необхідна сірчана кислота, яку небезпечно перевозити, тому в Україні виробництво фосфатних добрив зосередилось у Сумах, Одесі, Дніпропетровській області. Виробництво азотних добрив зосереджено поблизу коксохімічних заводів, оскільки в основі їх виробництва лежить аміак, що одержують з відходів коксових заводів (Дніпропетровська, Донецька, Луганська області). Загалом більшість підприємств основної хімії сконцентрована на Донбасі та Придніпров'ї.

За останні роки хімічна промисловість України розвивалась під впливом економічної кризи та інших політико-економічних чинників, окрім того, хімічне виробництво є дуже специфічним. Тому необхідно дослідити реальний стан та перспективи розвитку хімічної промисловості, виявити актуальні проблеми та шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Економічні проблеми розвитку хімічної промисловості, безумовно, є актуальними в сучасних умовах та широко досліджуваними. Зокрема, можна виділити наукові праці П. Перерви [1], О. Амоші, В. Вишневецького, Л. Збаразької [2], І. Павленка [3], Г. Шевцова [4].

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасного стану розвитку хімічної промисловості України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Українська хімічна промисловість у 2016 р. налічувала 1 264 підприємства з приблизно 68 500 працівниками. Обіг хімічної промисловості становив 2,14 млрд. євро. Порівняно з країнами Європейського Союзу Україна займає не найкращі конкурентні позиції у хімічній галузі (практично останнє місце поряд з такими країнами, як Греція (2,2 млрд. євро) та Литва (1,3 млрд. євро)) (табл. 1).

Основну частку хімічної промисловості України за обсягом реалізованої продукції має виробни-

цтво основної хімічної продукції, добрив та азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах (у 2017 р. обсяг реалізації становив 40 034,9 млн. грн.). Значно меншим є обсяг реалізації мила та мийних засобів, засобів для чищення

та полірування, парфумних та косметичних засобів (7 129,3 млн. грн. у 2017 р.), а також фарб, лаків та подібної продукції, друкарських фарб і мастик (4 608,8 млн. грн. у 2017 р.) (рис. 1). Загалом обсяг реалізованої хімічної продукції у 2017 р. становив

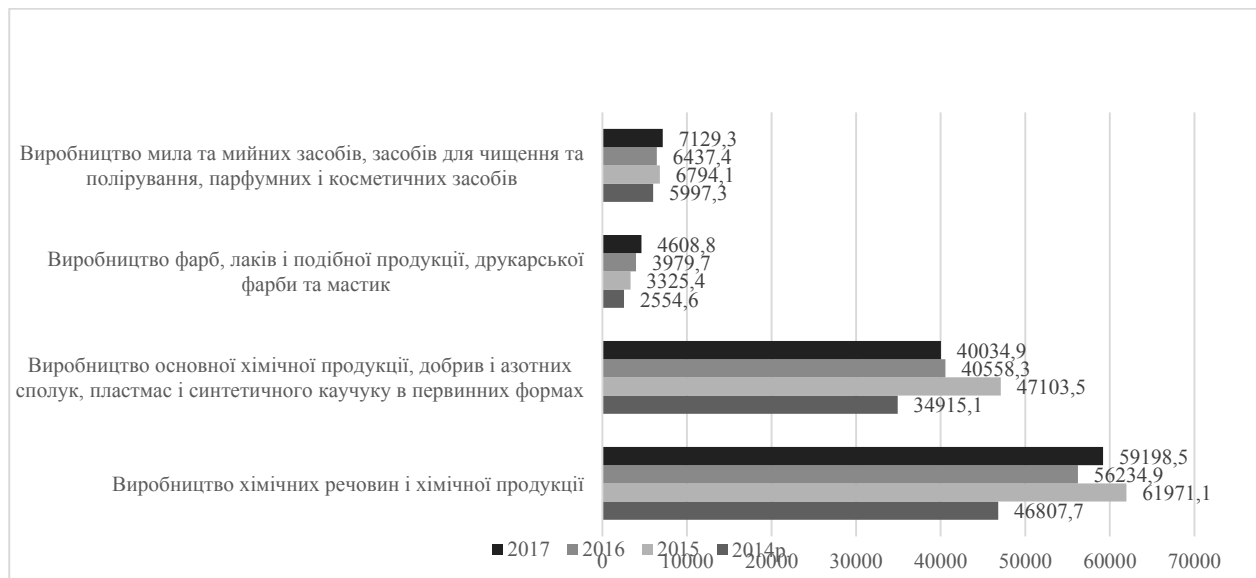

Рис. 1. Обсяг реалізованих хімічних речовин та хімічної продукції в Україні за 2014–2017 рр., млн. грн. [6]

Таблиця 1

Основні показники хімічної промисловості країн ЄС та України [5]

Країна	Кількість підприємств у галузі	Обіг, млрд. євро	Кількість зайнятих у галузі
Португалія	790	4 341,00	12 472
Болгарія	643	1 403,00	13 500
Німеччина	2 000	184,70	44 7064
Франція	3 335	70,00	165 000
Бельгія	720	65,00	90 000
Іспанія	3 118	63,10	193 500
Велика Британія	3 460	59,50	140 000
Нідерланди	470	55,00	57 000
Італія	2 800	52,00	108 100
Туреччина	21 000	43,00	317 000
Польща	11 000	35,70	279 000
Швеція	1 800	35,00	47 700
Чехія	854	21,40	124 142
Фінляндія	400	19,70	33 400
Норвегія	н. д.	16,10	13 000
Угорщина	н. д.	15,20	83 193
Австрія	245	14,77	44 760
Словаччина	1 776	9,81	9 300
Данія	245	5,50	11 394
Словенія	781	5,40	28 000
Румунія	979	2,30	22 500
Греція	1 000	2,20	12 900
Україна	1 264	2,14	68 500
Литва	104	1,30	5 000
Хорватія	333	0,78	5 717
Латвія	500	0,70	8 901
Естонія	97	0,60	2 531
Швейцарія	250	н. д.	70 000

59 198,5 млн. грн. За останні роки (2014–2017 рр.) обсяг реалізованих хімічних речовин та хімічної продукції збільшився на 12 390,8 млн. грн. (рис. 1).

На динаміку виробництва хімічної промисловості в Україні за останні роки (2007–2009 рр.) значно впливали економічні та політичні фактори: у 2009 р. під впливом світової кризи зменшився попит на хімічну продукцію; у 2014 р. під впливом військових дій на території Луганської та Донецької областей більшість великих підприємств хімічної промисловості тимчасово або повністю припинила діяльність (Сєверодонецьке об'єднання «Азот», концерн «Стирол», Авдіївський коксохімічний завод, ТОВ Науково-виробниче об'єднання «Інкор і Ко», КХП «Фенольний завод»). Такі тенденції привели до коливання індексу виробництва хімічних речовин та хімічної продукції (рис. 2).

Відповідно, зміни в обсягах виробництва хімічної промисловості відобразились на коливаннях експорту та імпорту цієї продукції (рис. 3).

Експорт хімічної промисловості України за останні роки зменшився (у 2017 р. він становив 1 660 671,80 млн. дол. США, що мало 3,8% від

загального товарного експорту країни). З 2005 р. Україна відчутно збільшила імпорт хімічної продукції, а його частка в загальному обсязі товарного імпорту у 2017 р. досягла 13,2%. Це вказує на недостатність забезпечення вітчизняного ринку хімічною продукцією та імпортозалежність у цьому напрямі промислової діяльності.

Розглядаючи діяльність підприємств хімічної промисловості загалом, можемо відзначити тенденції до фінансових збитків. Найгірші результати спостерігались у 2014–2016 рр., що спричинено політико-економічним середовищем в Україні (рис. 4). У цей період багато підприємств призупинили діяльність через військові дії на території України, окрім того, погіршились міжнародні відносини щодо експорту хімічної продукції та імпорту давальницької сировини.

Проте доцільно зазначити, що за останні роки значно зросла частка підприємств, що отримали прибуток (з 65,1% у 2014 р. до 74,9% у 2015р., 73,7% у 2016 р.).

Основними причинами збитковості підприємств хімічної промисловості були:

Рис. 2. Індекс виробництва хімічних речовин та хімічної продукції за 2007–2017 рр. [6]

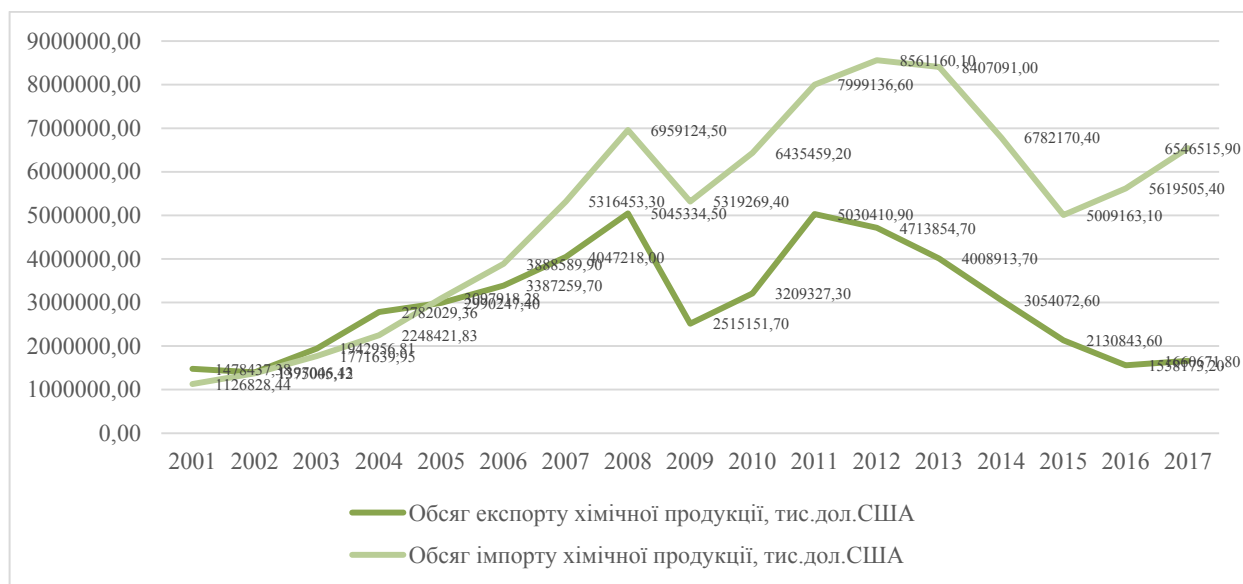

Рис. 3. Обсяг експорту та імпорту хімічної продукції за 2001–2017 рр., тис. дол. США [6]

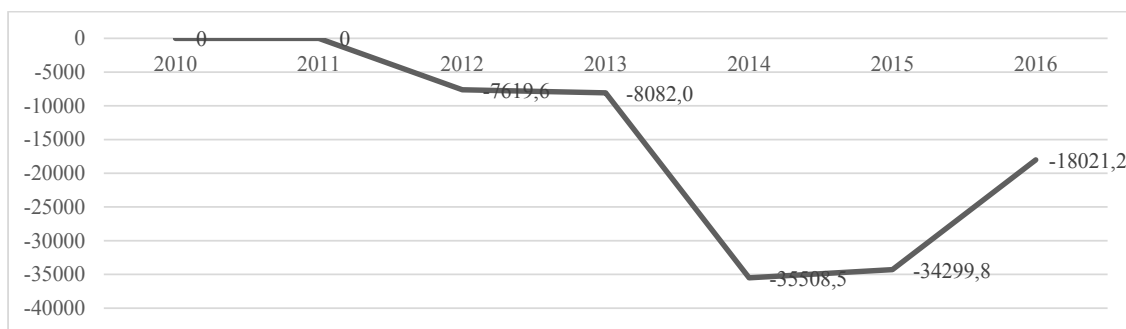

Рис. 4. Фінансові результати до оподаткування підприємств хімічної промисловості за 2010–2016 рр., тис. грн. [6]

- часткове призупинення діяльності;
- недостатність забезпечення власною сировиною;
- відсутність договорів співпраці щодо переробки давальницької сировини;
- висока собівартість продукції (зокрема, висока вартість газу).

Діяльність підприємств хімічної промисловості досить специфічна та ресурсноємка. Для забезпечення ефективного виробництва необхідно фінансувати наукові розробки щодо вдосконалення виробництва, основних засобів, екологічної безпеки виробництва тощо, а також постійного забезпечення висококваліфікованими кадрами, їх навчання.

Висновки з проведеного дослідження. Вищенаведені дані свідчать про те, що, незважаючи на забезпеченість природними ресурсами, українська хімічна промисловість потерпає від впливу економіко-політичних чинників та потребує захищеності і стимулювання розвитку. Основною причиною збитковості підприємств хімічної промисловості є висока собівартість виробництва. Переважно це спричинено вартістю газу (іноді газ становить 40% собівартості). Тому необхідно врегулювати питання забезпечення рентабельності стратегічного виробництва (наприклад, шляхом врегулювання цін на газ для хімічної промисловості). Окрім того, актуально розвивати хімічне виробництво з давальницької сировини, чому сприятиме налагодження співпраці з міжнародними компаніями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Перерва П. Формування стратегії розвитку підприємств хімічної промисловості. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2013. № 21. С. 112–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcspitp_2013_21_19.
2. Амоша О., Вишневецький В., Збаразська Л. Промисловість і промислова політика України 2013: акту-

альні тренди, виклики, можливості: наук.-аналіт. доповідь / за заг. ред. В. Вишневецького. Донецьк: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2014. 200 с.

3. Павленко І. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності продукції підприємств хімічної промисловості. Держава та регіони. 2016. № 1 (88). С. 65–68.

4. Шевцова Г., Браславська О. Особливості сучасного потенціалу підприємств хімічної промисловості України. Бізнес-Інформ. 2014. № 4. С. 140–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_4_24.

5. Landscape of the European chemical industry 2018. URL: <https://www.chemlandscape.cefic.org>.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Pererva P. (2013) Formuvannya stratehiyi rozvytku pidpryyemstv khimichnoyi promyslovosti [Forming of strategy of development of enterprises of chemical industry]. Kharkiv: Announcer of national technical university, pp. 112–119 (in Ukrainian).
2. Amosha O., Vyshnevs'kyi V., Zbarazs'ka L. (2014) Promyslovist' i promyslova polityka Ukrayiny 2013: aktual'ni trendy, vyklyky, mozhlyvosti [Industry and industrial politics of Ukraine 2013: actual trends, calls, possibilities]. Donetsk: National academy of sciences of Ukraine, Institute of economy of industry.
3. Pavlenko I. (2016) Metodichni pidkhody do otsinky konkurentospromozhnosti produktsiyi pidpryyemstv khimichnoyi promyslovosti [The methodical going is near the estimation of competitiveness of products of enterprises of chemical industry]. State and regions, pp. 65–68 (in Ukrainian).
4. Shevtsova H., Braslavs'ka O. (2014) Osoblyvosti suchasnoho potentsialu pidpryyemstv khimichnoyi promyslovosti Ukrayiny [Features of modern potential of enterprises of chemical industry of Ukraine], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_4_24.
5. Landscape of the European chemical industry 2018 (2018), available at: <https://www.chemlandscape.cefic.org>.
6. Official web-site of Government service of statistics of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ANALYSIS OF THE MODERN DEVELOPMENT OF THE CHEMICAL INDUSTRY OF UKRAINE

The chemical industry of Ukraine is one of the most important industries. It forms the material provision for virtually all branches of the national economy: it supplies industry with materials; agriculture supplies fertilizers, population supplies various chemical means and so on.

In recent years, the chemical industry of Ukraine has been developing under the influence of the economic crisis and other political and economic factors, in addition, chemical production is very specific.

In 2016, the Ukrainian chemical industry included 1,264 enterprises with approximately 68,500 employees. The turnover of the chemical industry amounted to 2.14 billion euros. Compared to the countries of the European Union, Ukraine does not have the best competitive positions in the chemical industry (practically the last place along with countries such as Greece (2.2 billion euros) and Lithuania (1.3 billion euros)).

The main part of the chemical industry of Ukraine in terms of sales volume is the production of basic chemical products, fertilizers and nitrogen compounds, plastics and synthetic rubber in primary forms (in 2017 sales volume amounted to 40 034,9 million UAH).

The economic and political factors influenced the dynamics of the chemical industry in Ukraine in recent years (2007–2009): in 2009, under the influence of the global crisis, demand for chemical products decreased; in 2014, under the influence of hostilities on the territory of Luhansk and Donetsk regions, most large chemical enterprises temporarily or completely stopped their activities (Severodonetsk Azot Association PrAT, Concern Stirol PAT, Avdiivka Coke Plant PAT, TOV Scientific-Production Association "Inkor & Ko", KKhP Phenolic Plant). Such trends have led to fluctuations in the index of production of chemicals and chemical products.

Considering the activity of enterprises of the chemical industry as a whole, one can notice the tendencies for financial losses. In 2014–2016, the worst results were observed, caused by the politico-economic environment in Ukraine.

The activity of chemical industry enterprises is rather specific and resourceful. In order to ensure efficient production, it is necessary to finance scientific development in the direction of improving production, fixed assets, environmental safety of production, etc., it is necessary to provide high-quality personnel and their training.

The above data show that, despite the availability of natural resources, chemical industry of Ukraine suffers from the influence of economic and political factors and needs protection and development stimulation. The main reason for the loss-making of chemical industry enterprises is the high cost of production. This is mainly due to the cost of gas (in some cases, gas accounts for 40% of the cost price). Therefore, it is necessary to resolve issues of ensuring the profitability of strategic production (for example, by regulating gas prices for the chemical industry). In addition, it is urgent to develop chemical production from tolling raw materials, which will facilitate the establishment of cooperation with international companies.